

POLITISK OPINION – EN FRÅGA OM ÅLDER OCH GENERATION?

HILMA LINDSKOG OCH MARIA SOLEVID

Sammanfattning

Sverige har under flera decennier genomgått en stor demografisk förändring. Befolkningen har ökat, vi har en högre andel utrikesfödda, och precis som i många andra avancerade industriländer har den ökade medellivslängden medfört att vi har en allt större andel äldre invånare. Samtidigt vet vi också att ålderskillnaderna i partival ökat något över tid och att de skillnader som finns mellan utbildningsgruppers politiska attityder delvis är en fråga om generationsskillnader. Mot bakgrund av detta är syftet med kapitlet att undersöka om – och i så fall när – det framträder generations- respektive ålderskillnader i politiska preferenser och hur mönstren har utvecklats över tid. I kapitlet undersöker vi två strategiskt utvalda indikatorer i svensk politisk opinion: befolkningens positionering längs vänster-högerdimensionen respektive den sociokulturella dimensionen. För att dra slutsatser om och när generation och ålder spelar större, mindre eller ingen roll genomför vi regressionsanalyser där vi kontrollerar generation och ålder för kön, utbildning, inkomst, stad/land och tid. Analyserna baseras på den nationella SOM-undersökningen 1986–2021.

Sverige har under 1900-talet genomgått stora sociodemografiska förändringar av betydelse för det politiska landskapet. Den svenska befolkningen har blivit mer välutbildad, vi har fått en större andel utlandsfödda och allt fler bosätter sig i storstäder. Vidare har vi en växande grupp av äldre personer. Denna demografiska förändring, som förväntas bli än större över tid, har diskuterats flitigt i politiken främst utifrån den press det innebär för välfärdsstaten när en minskande arbetsför befolkning ska försörja en ökande andel pensionärer. En förändrad demografi med avseende på ålderskillnader kan potentiellt även få politiska konsekvenser vid valurnorna. Äldre individer tenderar att skilja sig såväl åsiktsmässigt som i partival från yngre individer (Tilley & Evans, 2014; Norris & Inglehart, 2019). I Sverige röstar till exempel yngre personer i högre grad på Miljöpartiet medan äldre i högre grad röstar på Socialdemokraterna (Oscarsson & Persson, 2010).

Trots kännedom om att olika åldersgrupper skiljer sig åt är det ett mer omstritt ämne vad skillnaderna beror på. De kan antingen grundas i åldrande, så kallade livscykeffekter, eller generationsskillnader (Peterson m.fl., 2019; Tilley & Evans, 2014). Livscykeffekter appliceras på samtliga individer över tid, till exempel att när personer åldras prioriterar de frågor gällande pensioner i högre grad än

unga. Generationseffekter däremot formas tidigt och kvarstår genom olika livs-skeden¹ (Bartels & Jackman, 2014; Tilley & Evans, 2014; Lauterbach & Vries, 2020). Utöver livscykel- och generationseffekter kan även periodeffekter påverka attityder hos befolkningen. Periodeffekter appliceras på samtliga åldersgrupper men påverkar inte skillnaderna mellan dem. Exempelvis kan flyktingkrisen 2015 förstås som en periodeffekt som ökade viljan till en mer restriktiv flyktingpolitik hos de flesta väljargrupper. För att bättre kunna förutse och förstå väljarkårens attityder är det av betydelse att kunna separera betydelsen av ålder, generation och period. Genom att klargöra vad som utmärker vissa generationer kan man göra trendframskrivningar över framtida väljarbeteenden. Likväl kan man med en större klarhet förutse till vilken grad attityder hos generationer kan förväntas ändras på grund av livscykeffekter.

Den tidigare forskningen visar att individer som tillhör yngre *generationer* tenderar att vara mer sociokulturellt liberala, och prioritera sociokulturella politiska frågor i högre grad än traditionella omfördelningsfrågor (Inglehart, 1977; 2018). Detta innebär att yngre generationer exempelvis vill se en mer generös flyktingpolitik, ett ökat fokus på klimatfrågor och är mer måna om personliga fri- och rättigheter än äldre generationer. En vanlig förklaring till varför generationer skiljer sig åt handlar om att samhällen, i stora delar av Europa inklusive Sverige, blivit alltmer välbärgade under det senaste seklet (Ibid). Individer som växer upp i dessa samhällen strävar efter att säkerställa personliga friheter snarare än sina materiella förutsättningar. Senare studier har även observerat betydelsen av mer specifika politiska händelser för skapandet av generationsskillnader i attityder (Bartels & Jackman, 2014; Nteta & Greenlee, 2013; Lauterbach & de Vries, 2020). Exempelvis hittar Rekker (2018) att generationer som växer upp efter att deras land gått mer i EU är mer positiva till europeiska samarbeten än generationer som växt upp i tider utan nationsmedlemskap i unionen.

Över tid verkar skillnaderna mellan olika generationer ha jämnat ut sig något. Detta kan vara en följd av att den ekonomiska och sociala kontexten de växt upp i utifrån ett historiskt perspektiv skiljer sig mindre åt (Inglehart, 2018; O'Grady, 2019). Utjämnningen av generationsskillnader kan antas vara i synnerhet tydlig i Sverige som under lång tid har kännetecknats av sitt relativt liberala samhällsklimat, och som haft en hög ekonomisk tillväxt under stora delar av 1900-talet. Däremot finns det tecken på att ålderskillnader, baserade på livscykeffekter eller generationsskillnader, i röstning internationellt sett har ökat, vilket delvis kan förklaras med att partier i en högre utsträckning än tidigare mobiliserar sig kring frågor där åldersgrupper skiljer sig åt (O'Grady, 2019).

Sammanfattningsvis finns det ålders- eller livscykelrelaterade aspekter i politiskt beteende som är oberoende av generation, med andra ord, att vissa frågor aktualiseras som särskilt angelägna oavsett vilken generation den aktuella åldersgruppen tillhör. På motsvarande sätt kan det finnas politiska attityder och beteenden som utmärker vissa generationer och är konstanta oavsett hur gammal man är. Mot

bakgrund av detta är syftet med kapitlet att undersöka om och när det finns generations- respektive åldersskillnader i politiska preferenser och hur mönstren har utvecklats över tid. I kapitlet undersöker vi generations- respektive åldersskillnader, under kontroll för periodeffekter, i två strategiskt utvalda indikatorer i svensk politisk opinion: befolkningens placering på vänster-högerskala respektive på den sociokulturella dimensionen. Syftet med de empiriska analyserna är i huvudsak att *beskriva* generations- och åldersskillnader och eventuella förändringar över tid och inte att förklara varför eventuella skillnader uppstår. För att dra slutsatser om och när generation och ålder spelar större, mindre eller ingen roll genomför vi regressionsanalyser där vi tar hänsyn till ålder, tid (period) och generation samt kontrollerar för andra demografiska faktorer. Analyserna baseras på den nationella SOM-undersökningen 1986–2021 och presenteras grafiskt. Med upp till 35 års långa tidsserier har vi goda möjligheter att kunna dra generella slutsatser om betydelsen av ålder och generation för politiska preferenser.

Generation, ålder och politisk opinion – val av empiriska indikatorer

För att kunna besvara den övergripande frågeställningen i kapitlet – om och i så fall när det finns ålders- respektive generationsskillnader i politiska preferenser och hur mönstren har utvecklats över tid – kommer vi undersöka vänster-högerplacering respektive åsikt i flyktingfrågan.

Vänster-högerskalan är alltjämt den mest centrala ideologiska skalan i svensk politik såväl idag som över tid. Vänster och höger, eller konflikten mellan arbete och kapital, utgör grunden för det svenska partisystemet och de huvudsakliga frågorna som partierna konkurrerar om väljare med (Oscarsson, 2017). De senaste årtiondena har även den sociokulturella dimensionen kommit att spela allt större roll för väljarbeteende (Häusermann & Kriesi, 2015). Den sociokulturella dimensionen, eller GAL/TAN som den ofta också kallas, har motpolerna grön, alternativ, liberal mot traditionell, auktoritär och nationalism. För att mäta den sociokulturella dimensionen använder vi indikatorn ”Ta emot färre flyktingar”. Utöver att frågan har en lång tidsserie är även migrationsfrågor den mest framträdande aspekten av den sociokulturella dimensionen i Sverige idag, och visar ett allt starkare samband med partival (Oscarsson, 2019).

För att mäta generationseffekter väljer vi att dela in generationer på samma sätt som Inglehart och Norris (2019): 1900–1945 (Mellankrigsgenerationen), 1946–1964 (Boomers), 1965–1979 (Generation X) samt 1980–1996 (Millennials). Vi lägger också till en generation född 1997–2005 (Generation Z). Generationsindelningarna är baserade på den ekonomiska och sociala kontexten när generationerna växte upp. Den förstnämnda generationen, Mellankrigsgenerationen, föddes under krigsåren i ett instabilt världsläge, medan den nästkommande generationen (Boomers) växte upp under en stark ekonomisk tillväxt. För generation X präglades samhället av en accelererande globalisering vilket har fortsatt för de två yngsta generationerna, som även växt upp med internet och ökade möjligheter till kommunikation. För

att studera ålder har vi för vissa av våra analyser delat upp åldersvariabeln i teoretiskt informerade kategorier beroende på olika faser i livet (se även Rekker, 2018; Lindskog & Oskarson, 2022). Dessa livsfaser är grovt indelade och syftar till att fånga upp de största åldersrelaterade skeden. Ålderskategorierna är följande: 15–19 (ungdom), 20–29 (ung vuxen), 30–64 (vuxen) och 65– (äldre vuxen).

I analyserna ingår därmed tre tidsvariabler: generation, ålder och tid. Genom vår teoretiska indelning av tidsaspekterna är det möjligt att i stora drag separera dem från varandra. Vi kontrollerar för ålder och tid när vi studerar generationsskillnader och vice versa (se även Rekker, 2018 för en liknande modell).

För att kunna ge ett svar på den övergripande frågeställningen om ålders- och generationsskillnader i politiska preferenser strukturerar vi vår analys efter fem specifika frågeställningar.

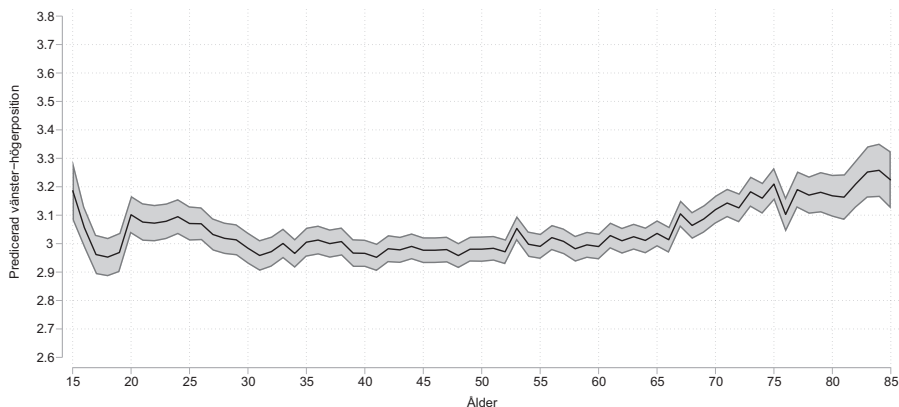
1. *Hur ser sambandet mellan ålder och vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan ut?*
2. *Hur ser sambandet mellan generationstillhörighet och vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan ut?*
3. *Har åldersskillnaderna i vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan förändrats över tid?*
4. *Har generationsskillnaderna i vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan förändrats över tid?*
5. *Ser sambandet mellan ålder och vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan olika ut beroende på generation?*

Hur ser sambandet mellan ålder och vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan ut?

Figur 1 och 2 visar de *genomsnittliga åldersskillnaderna* i vänster-högerposition respektive flyktingfrågan under kontroll för generationstillhörighet, tid (år), kön, utbildning, inkomst och stad/land.

I figur 1 visar Y-axeln det predicerade medelvärdet på vänster-högerskalan där 1 motsvarar klart till vänster och 5 klart till höger. Det predicerade medelvärdet på vänster-högerskalan varierar relativt lite efter ålder när vi samtidigt kontrollerar för generation, tid och demografiska faktorer. Medelvärdet på den femgradiga vänster-högerskalan i olika åldrar varierar mellan drygt 2,9 och knappt 3,3. I jämförelse med 15-åringar är personer upp till cirka 70 år något längre från höger om mitten medan det är mycket små skillnader i vänster-högerposition mellan 15-åringar och personer över 70 år eller äldre. Skattar vi istället ett linjärt samband mellan ålder och vänster-höger (visas ej här) medför varje års ökning i ålder en mycket blygsam rörelse till höger. Ökar åldern med 50 år ökar rörelsen till höger med 0,13 skalsteg på den femgradiga vänster-högerskalan. Sammanfattningsvis är slutsatsen att det genomsnittliga sambandet mellan ålder och vänster-högerplacering är svagt.

Figur 1 Vänster-högerplacering i olika åldersgrupper (predicerade medelvärden, 95-procentiga konfidensintervall)

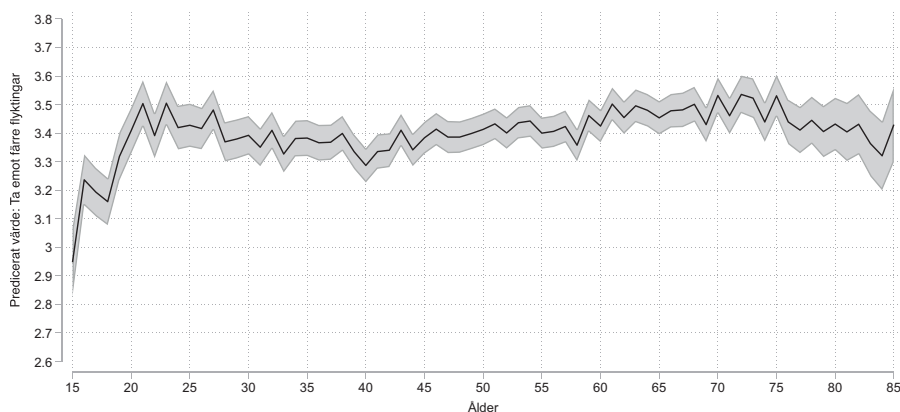
Kommentar: Figuren visar det genomsnittliga predicerade medelvärdet i vänster-högerplacering efter ålder under perioden 1986–2021. De predicerade medelvärdena har beräknats baserat på en regressionsmodell med 143 637 svarspersoner (poolad OLS) med vänster-högerplacering som beroende variabel och följande oberoende variabler: år, ålder (varje enskild ålder som dummy-variabel), generation, kön, utbildning, inkomst och stad/land. Frågan om vänster-högerplacering löd 'Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-höggerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?' Svartalernativ 'Klart till vänster' (kodat som 1), 'Något till vänster' (2), 'Varken till vänster eller höger' (3), 'Något till höger' (4), 'Klart till höger' (kodat som 5). Ju högre värde på y-axeln i figuren, desto mer till höger och omvänt, ju lägre värde på y-axeln, desto mer vänster. Notera att den huvudsakliga variationen ligger mellan 3,0 (=varken vänster eller höger) och 3,3 (som är mitt emellan varken eller respektive något till höger).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2021.

Figur 2 visar sambandet mellan ålder och inställning till förslaget att ta emot färre flyktingar under kontroll för generation, tid och demografiska faktorer. Här visar Y-axeln i stället det predicerade medelvärdet i flyktingfrågan där 1 motsvarar Mycket dåligt förslag att ta emot färre flyktingar och 5 Mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar. I genomsnitt är ålderskillnaderna i flyktingfrågan små. Alla ålderskategorier har i genomsnitt ett medelvärde som ligger mellan Varken bra eller dåligt förslag (värde 3) och Ganska bra förslag (värde 4). Den enda tydliga åldersrelaterade skillnaderna är mellan 15–20-åringar och resterade åldrar där unga individer är mindre flyktingrestriktiva än övriga åldersgrupper.

Svaret på den första frågeställningen om *hur sambandet mellan ålder och vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan ser ut* är att individer i Sverige i genomsnitt blir något mer till höger med ökad ålder, men ökningen är mycket liten. I flyktingfrågan är de yngsta de relativt sett minst flyktingrestriktiva jämfört med övriga åldersgrupper.

Figur 2 *Inställning till förslaget att ta emot färre flyktingar i Sverige i olika åldersgrupper (predicerade medelvärden, 95-procentiga konfidensintervall)*

Kommentar: Figuren visar det genomsnittliga predicerade medelvärdet i flyktingfrågan efter ålder under perioden 1990–2021. De predicerade medelvärdena har beräknats baserat på en regressionsmodell (poolad OLS) baserad på 107 926 svarspersoner med inställning i flyktingfrågan som beroende variabel och följande oberoende variabler: år, ålder, generation, kön, utbildning, inkomst och stad/land. Frågan om flyktingmottagning löd 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Ta emot färre flyktingar i Sverige'. Svartalernativ 'Mycket bra förslag' (kodat som 5), 'Ganska bra förslag' (4), 'Varken bra eller dåligt förslag' (3), 'Ganska dåligt förslag' (2), 'Mycket dåligt förslag' (1). Ju högre värde på y-axeln i figuren, desto mer instämmer man i att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar, och omvänt, ju lägre värde på y-axeln, desto tycker man att det är ett dåligt förslag. Notera att den huvudsakliga variationen ligger mellan 3,0 (Varken bra eller dåligt förslag) och 3,5 (som är mitt emellan Varken eller respektive Ganska bra förslag).

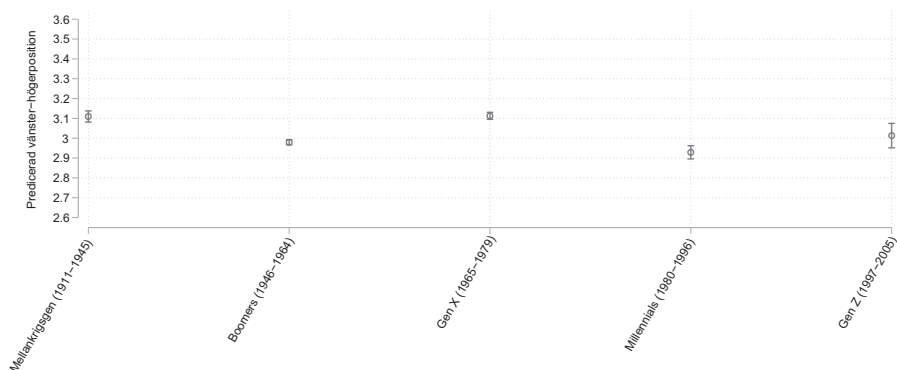
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1990–2021.

Hur ser sambandet mellan generationstillhörighet och vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan ut?

Figur 3 och 4 visar de *genomsnittliga generationskillnaderna* i vänster-högerposition respektive flyktingfrågan under kontroll för ålder, tid (år), kön, utbildning, inkomst och stad/land

Figur 3 visar att under kontroll för andra variabler, står Boomersgenerationen född 1946–1964 respektive Millennialsgenerationen född 1980–1996 relativt sett något längre till höger jämfört med Mellankrigsgenerationen född 1911–1945. Precis som för sambandet mellan ålder och vänster-höger är skillnaderna mycket små – det handlar om små rörelser runt mittenpositionen ”varken vänster eller höger”. Vidare finns det i genomsnitt ingen signifikant skillnad i vänster-högerplacering mellan den äldsta generationen och Generation X respektive Generation Z. Sammanfattningsvis drar vi slutsatsen att det genomsnittliga sambandet mellan generationstillhörighet och vänster-högerideologi är relativt svagt.

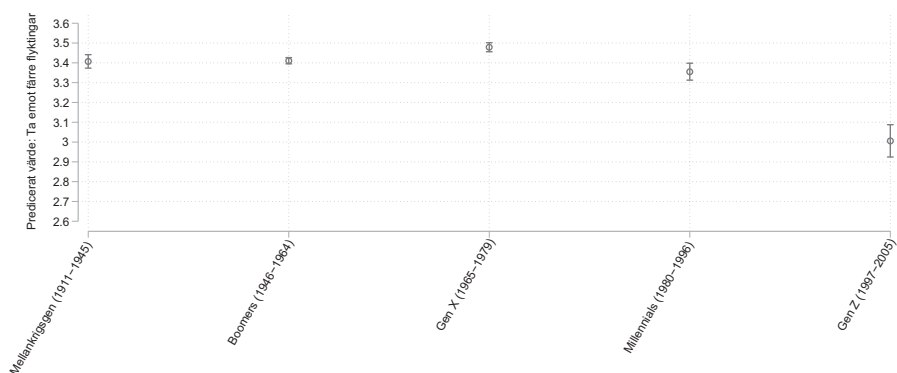
Figur 3 Vänster-högerplacering i olika generationsgrupper (predicerade medelvärden, 95-procentiga konfidensintervall)

Kommentar: Figuren visar det genomsnittliga predicerade medelvärdet på vänster-högerskalan efter generationsgrupp under perioden 1986–2021. För information om modellestimering, antal svarspersoner samt frågeformulering, se kommentar under figur 1.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2021.

Figur 4 Inställning till förslaget att ta emot färre flyktingar i Sverige i olika generationsgrupper (predicerade medelvärden, 95-procentiga konfidensintervall)

Kommentar: Figuren visar det genomsnittliga predicerade medelvärdet i flyktingfrågan efter generationsgrupp under perioden 1990–2021. För information om estimeringsmodell, antal svarspersoner och frågeformulering, se kommentaren under figur 2.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1990–2021

Figur 4 visar att under kontroll för andra faktorer är Generation Z, med ett medelvärde runt 3,0, mindre flyktingrestriktiv än övriga generationer och att Millennials också är något mindre benägna att hålla med i påståendet att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar. Mellankrigsgenerationen, Boomersgenerationen och Generation X uppvisar i det närmaste identiska medelvärden på strax under 3,5 på den femgradiga skalan, vilket betyder att det i genomsnitt inte finns några åsiktsskillnader mellan de här tre generationerna.

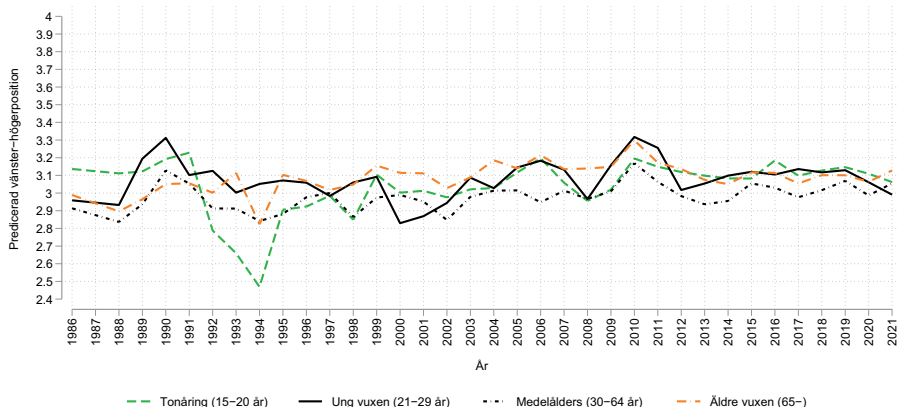
Svaret på vår andra frågeställning, *Hur ser sambandet mellan generationstillhörighet och vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan ut?*, är att Boomers, Millennials och Generation Z placeras sig i genomsnitt i mitten på vänster-höger-skalan medan Mellankrigsgenerationen och Generation X står precis till höger om mitten. I flyktingfrågan är Generation Z relativt sett minst flyktingrestriktiv följt av Millennials medan övriga generationer inte skiljer sig åt, alla är något mer flyktingrestriktiva än de två yngsta generationerna.

Har åldersskillnaderna i vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan förändrats över tid?

Figur 5 och 6 visar interaktionen mellan ålder och tid (år) i vänster-högerposition respektive flyktingfrågan under kontroll för generationstillhörighet, kön, utbildning, inkomst och stad/land.

Den huvudsakliga slutsatsen baserat på figur 5 att åldersskillnaderna i vänster-högerplacering blivit mindre över tid, men att de aldrig heller har varit särskilt stora. De flesta undersökningsår är äldre vuxna något mer till höger om mitten medan medelålders och tonåringar turas om att vara lite mer till vänster om mitten. Under kontroll för generation och demografiska faktorer kan vi identifiera en tydlig vänstersväng i tonåringars ideologiska position efter 90-talskrisen, men detta är bara tillfälligt. Det huvudsakliga mönstret är att åldersgrupperna över tid följer varandra åt och att den ideologiska skillnaden är liten.

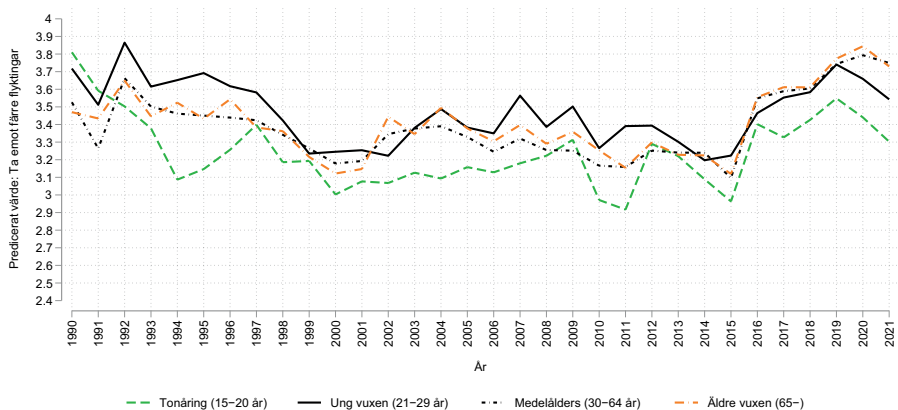
Figur 5 Sambandet mellan åldersgrupp och vänster-högerplacering efter år, 1986–2021 (predicerade medelvärden)

Kommentar: Figuren visar det genomsnittliga predicerade medelvärdet på vänster-högerskalan efter åldersgrupp och år. Valet att använda åldersgrupp istället för exakt ålder handlar om estimeringsbegränsningar (36 undersökningsår gånger 70 åldrar motsvarar över 2 500 variabler medan 36 år gånger 4 åldersgrupper i sammanhanget "bara" blir 144 variabler). De predicerade medelvärdena har beräknats baserat på en regressionsmodell med 143 637 svarspersoner (poolad OLS) med vänster-högerplacering som beroende variabel och följande oberoende variabler: år, åldersgrupp, år*åldersgrupp, generation, kön, utbildning, inkomst och stad/land. För information om frågeformulering, se kommentar under figur 1.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2021.

Figur 6 Sambandet mellan åldersgrupp och inställning till förslaget att ta emot färre flyktingar efter år, 1990–2021 (predicerade medelvärden)

Kommentar: Figuren visar det genomsnittliga predicerade medelvärdet i flyktingfrågan efter åldersgrupp och år. Valet att använda åldersgrupp istället för exakt ålder handlar om estimeringsbegränsningar (31 år gånger 70 åldrar motsvarar över 2 100 variabler). De predicerade

medelvärdena har beräknats baserat på en regressionsmodell (poolad OLS) baserad på 107 926 svarspersoner med inställning i flyktingfrågan som beroende variabel och följande oberoende variabler: år, åldersgrupp, år*åldersgrupp, generation, kön, utbildning, inkomst och stad/land. För information om frågeformulering, se kommentar under figur 2.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1990–2021.

Figur 6 visar hur sambandet mellan åldersgrupp och inställning i flyktingfrågan har utvecklats över tid när vi samtidigt kontrollerar för generation och demografiska faktorer. Även om skillnaderna är relativt små visar resultatet att under nästan samtliga undersökningsår och under kontroll för andra faktorer är tonåringar mellan 15 och 20 år den grupp som är minst benägen att tycka förslaget att ta emot färre flyktingar är bra. Medelålders och äldre vuxna följs åt under hela tidsperioden och är i början av 90-talet de relativt sett minst flyktingrestriktiva för att under de senaste åren vara de relativt mest flyktingrestriktiva jämfört med övriga åldersgrupper. Unga vuxna (21–29 år) är relativt sett något mer flyktingrestriktiva under 90-talet och mitten av 00-talet. Återigen är det förhållandevis små åldersskillnader det handlar om.

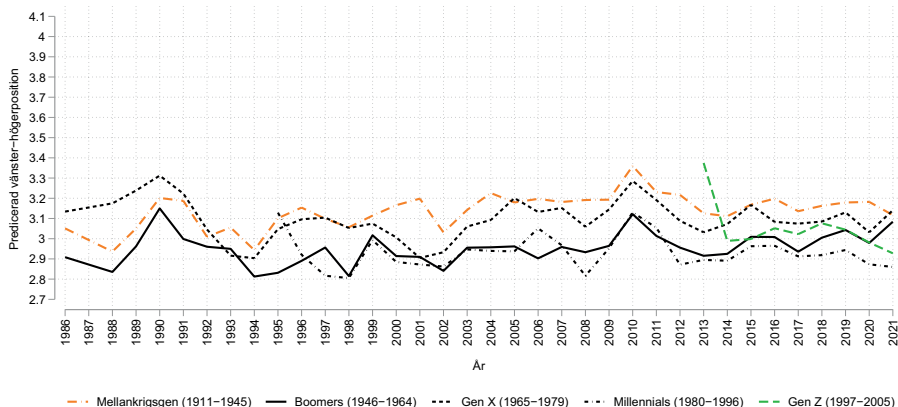
Sammanfattningsvis kan den tredje frågeställningen *Har åldersskillnaderna i vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan förändrats över tid?* besvaras med att de initialt små åldersskillnaderna i vänster-högerideologi har minskat över tid. De flesta undersökningsår står gruppen äldre vuxna något mer till höger om mitten medan medelålders och tonåringar turas om att vara något mer till vänster om mitten. När det gäller flyktingfrågan visar resultaten att tonåringar genomgående är minst flyktingrestriktiva medan övriga åldersgrupper över tid turas om att vara den relativt sett mest flyktingrestriktiva gruppen.

Har generationsskillnaderna i vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan förändrats över tid?

Figur 7 och 8 visar interaktionen mellan generation och tid (år) i vänster-högerposition respektive flyktingfrågan under kontroll för ålder, kön, utbildning, inkomst och stad/land.

Figur 7 visar att även om skillnaderna återigen är relativt små kan vi konstatera att Mellankrigsgenerationen de flesta år relativt sett är något mer till höger om mitten och det är noterbart att Boomers-generationen konsekvent är något mindre till höger om mitten än vad Mellankrigsgenerationen är. Från 2002 och framåt kan vi se ett mönster där å ena sidan Mellankrigsgenerationen och Generation X står något längre till höger om mitten medan Boomers och Millennials, å andra sidan, står i mitten eller något till vänster om mitten. Även om generationerna delvis grupperar sig i par följer de varandra åt, när det blåser högervindar (t.ex. 2010) blir samtliga generationer något mer till höger, men från lite olika utgångspositioner och när vinden är lite mer från vänster (t.ex. 2002) blir de flesta generationer också något mer vänster.

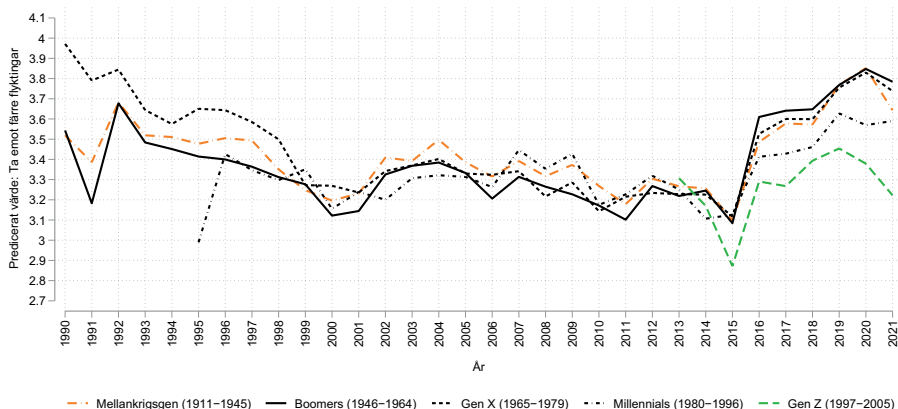
Figur 7 Sambandet mellan generationsgrupp och vänster-högerplacering, 1986–2021 (predicerade medelvärden)

Kommentar: Figuren visar det predicerade medelvärdet på vänster-högerskalan efter generationsgrupp och år när övriga variabler hålls vid sina medelvärden. De predicerade medelvärdena har beräknats baserat på en regressionsmodell med 143 637 svarspersoner (poolad OLS) med vänster-högerplacering som beroende variabel och följande oberoende variabler: år, åldersgrupp, generation, år*generation, kön, utbildning, inkomst och stad/land. För information om frågeformulering, se kommentar under figur 1.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2021.

Figur 8 Sambandet mellan generation och inställning till förslaget att ta emot färre flyktingar efter år, 1990–2021 (predicerade medelvärden)

Kommentar: Figuren visar det genomsnittliga predicerade medelvärdet i flyktingfrågan efter generationsgrupp och år. De predicerade medelvärdena har beräknats baserat på en regressionsmodell baserad på 107 926 svarspersoner med inställning i flyktingfrågan som beroende variabel och följande oberoende variabler: år, åldersgrupp, generation, år*generation, kön, utbildning, inkomst och stad/land. För information om frågeformulering, se kommentar under figur 2.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1990–2021.

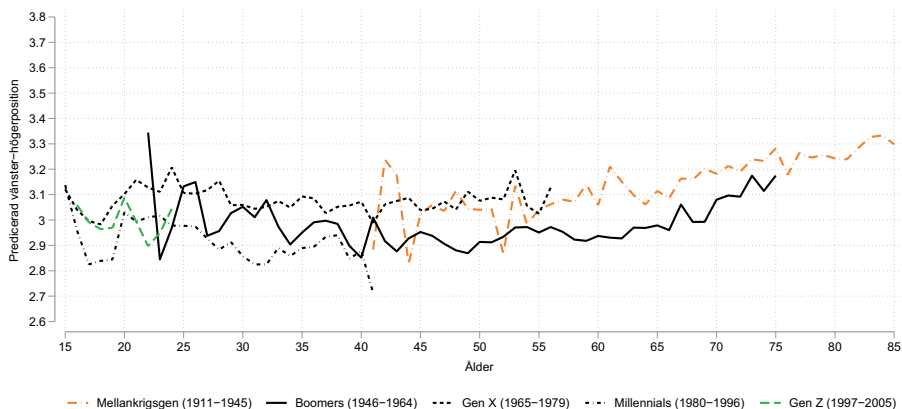
Resultatet i figur 8 visar att i början av mätperioden är Generation X tydligt mer flyktingrestriktiv än övriga generationer. Från slutet av 90-talet minskar generationsskillnaderna i attityder till flyktingar och generationerna följer varandra. Sedan 2016, efter flyktingkrisen och när migration och integration står överst på dagordningen, ökar generationsskillnaderna igen. Även om samtliga generationer blir mer restriktiva har Generation Z, med ett predicerat medelvärde omkring 3,2, mindre restriktiva åsikter jämfört med övriga generationsgrupper som ligger mellan värde 3,6 och 3,8.

Frågan *Har generationsskillnaderna i vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan förändrats över tid?* kan besvaras enligt följande: Under de flesta undersökningsår är Mellankrigsgenerationen relativt sett något *mer* till höger om mitten medan Boomersgenerationen konsekvent är något *mindre* till höger om mitten. Under de senaste 20 åren står både Mellankrigsgenerationen och Generation X något mer till höger om mitten medan Boomers och Millennials, placerar sig i mitten eller något till vänster om mitten. När den ideologiska vinden blåser från vänster eller höger berörs samtliga generationer, om än från något olika utgångspositioner. När det gäller flyktingfrågan är Generation X under början av 90-talet tydligt mer flyktingrestriktiv än övriga generationer. Från slutet av 90-talet och framåt minskar generationsskillnaderna. Efter flyktingkrisen ökar generationsskillnaderna igen och även om samtliga generationer blir mer restriktiva efter 2015 har Generation Z mindre restriktiva åsikter om flyktingmottagning jämfört med övriga generationsgrupper.

Ser sambandet mellan ålder och vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan olika ut beroende på generation?

Figur 9 och 10 visar interaktionen mellan generation och åldersgrupp i vänster-högerposition respektive flyktingfrågan under kontroll för tid (år), kön, utbildning, inkomst och stad/land.

Figur 9 Sambandet mellan ålder och vänster-högerplacering i olika generationsgrupper (predicerade medelvärden)

Kommentar: Figuren visar det genomsnittliga predicerade medelvärdet på vänster-högernskalan efter generationsgrupp och år. De predicerade medelvärdena har beräknats baserat på en regressionsmodell med 143 637 svarspersoner (poolad OLS) med vänster-högerplacering som beroende variabel och följande oberoende variabler: år, ålder, generation, ålder*generation, kön, utbildning, inkomst och stad/land. För information om frågeformulering, se kommentar under figur 1.

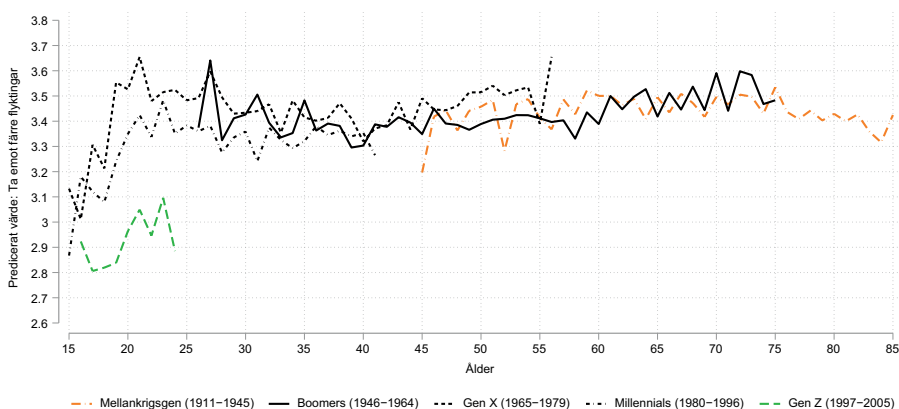
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2021.

Det är svårt att utifrån figur 9 utläsa några entydiga mönster att ålderskillnaderna i vänster-höger skulle se olika ut för olika generationer. Återigen är det viktigt att betona att det är små rörelser på den politiska vänster-högernskalan efter ålder och generation som vi observerar. För Generation X varierar vänster-högerpositionen i något lägre grad jämfört med övriga generationer. För såväl Boomers som för Mellankrigsgenerationen är det större variationer i vänster-högerplacering efter ålder. För Boomers ser vi inledningsvis större svängningar i 20–30-årsåldern, sedan stabiliseras den ideologiska positionen och över tid blir den sedan långsamt mer höger om mitten. Motsvarande mönster finns för Mellankrigsgenerationen, men här är svängningarna från något vänster om mitten till något höger om mitten relativt sett störst under 40–50-årsåldern för att med ökande ålder bli något mer till höger om mitten. Millennials är under flera av de uppmätta åldrarna den generationen som är mest till vänster om mitten, samtidigt är de äldsta i den här generationen ”bara” 40 år gamla.

Slutligen prövar vi också om sambandet mellan ålder och inställning i flyktingfrågan ser olika ut beroende på vilken generation man tillhör. Resultaten i figur 10 visar på att ålderskillnaderna faktiskt ser lite olika ut i unga år i olika generationer. För de tre generationer där vi kan mäta inställning i flyktingfrågan från 15 års ålder kan vi konstatera att såväl Generation X som Millennials blir tydligt mer flyktingrestriktiva mellan 15 och drygt 20 års ålder. Bland Millennials är åsikterna

i genomsnitt väldigt stabila efter 25 års ålder. Bland Generation X stabiliseras attityderna i flyktingfrågan på ett ungefärligt medelvärde mellan 3,3 och 3,5 efter 20 års ålder, men vi ser också en viss tendens till rörelse i något mer flyktingrestriktiv riktning efter 55 års ålder. Generation Z är tydligt minst flyktingrestriktiv jämfört med andra generationer i åldern 15 till 25 år. Boomers uppvisar överlag stabila attityder i flyktingfrågan efter ålder, även om det finns en svag tendens till något mer flyktingrestriktiva attityder i slutet av 20-årsåldern respektive efter 70-årsåldern. Mellankrigsgenerationen, till sist, börjar mätas vid högst ålder och en generell slutsats är att denna generations inställning till flyktingar varierar i lägst grad. Sammanfattningsvis kan vi notera en rörelse i mer flyktingrestriktiv riktning bland Generation X respektive Millennials under sena tonåren och tidiga 20-års åldern medan motsvarande förändring inte finns bland Generation Z. Vidare är det slående att attityder i flyktingfrågan varierar relativt lite efter 30-års ålder, och än mindre så i de äldre generationerna. Vi vill återigen påminna läsaren om att vi kontrollerar för år/tid, och resultaten är således genomsnittet över alla år.

Figur 10 Sambandet mellan ålder och inställning till förslaget att ta emot färre flyktingar i olika generationsgrupper (predicerade medelvärden)

Kommentar: Figuren visar det genomsnittliga predicerade medelvärdet i flyktingfrågan efter ålder och generationsgrupp. De predicerade medelvärdena har beräknats baserat på en regressionsmodell (poolad OLS) baserad på 107 926 svarspersoner med inställning i flyktingfrågan som beroende variabel och följande oberoende variabler: år, ålder, generation, ålder*generation, kön, utbildning, inkomst och stad/land. För information om frågeformulering, se kommentar under figur 2.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1990–2021.

Vår femte och sista frågeställning är: *Ser sambandet mellan ålder och vänster-högerideologi respektive flyktingfrågan olika ut beroende på generation?* För vänster-högerplacering finns inget entydigt samspelelmönster efter ålder och generation. Generation X uppvisar minst variation i vänster-höger-position efter ålder. För Boomers stabiliseras den ideologiska positionen i 30 årsåldern och över tid blir den långsamt mer höger om mitten. Motsvarande mönster finns för Mellankrigsgenerationen, men först efter 50 års ålder. Millennials är den generationen som relativt sett är mest till vänster om mitten, samtidigt är de äldsta i den här generationen ”bara” 40 år gamla. I flyktingfrågan ser vi att Generation X och Millennials blir mer flyktingrestriktiva mellan 15 och cirka 20 års ålder. Generation Z är tydligt mindre flyktingrestriktiv i sena tonåren och tidiga 20-årsåldern jämfört med övriga generationer vi har uppgifter på i samma ålder. Det är i huvudsak stabila attityder och endast mindre förändringar efter ålder i inställning i flyktingfrågan bland Boomers och Mellankrigsgenerationen.

Politisk opinion handlar ganska lite om ålder och generation

Den övergripande slutsatsen från detta kapitel är att såväl ålders- som generationskillnader i politiska preferenser är förhållandevis små och att det inte har skett någon större förändring över tid. Våra resultat är dock i linje med tidigare forskning som pekar på att det finns ålders- respektive generationskillnader i politiska preferenser. Om vi får drista oss till att jämföra ålderskillnaderna och generationskillnaderna är det relativt sett mer *varierande* ålders- respektive generationskillnader i vänster-högerideologi. När det gäller flyktingfrågan är variationen efter ålder respektive generation mindre. Här är det, allt annat lika, konsekvent yngre personer respektive den yngsta Generationen (Z) som är tydligt mindre flyktingrestriktiva. Det senare resultatet ligger i linje med andra studier (se Lindskog & Oskarson, 2022) som visar att yngre generationer är mer sociokulturellt liberala än äldre, och att detta dessutom i hög grad drivs av utbildningsskillnader.

Avslutningsvis konstaterar vi att de små generationskillnader som identifierats är i linje med förväntningen att Sverige tillhör ett av de mindre troliga länderna att upptäcka tydliga generationskillnader i. Till skillnad från många andra länder har Sverige under lång tid erfarit fred och materiellt välstånd. Dock kan det tänkas att vi står inför ett trendbyte nu med ökade spänningar i omvärlden och en, relativt sett, mindre expansiv ekonomi. Likväl ser vi politiskt ett ökat fokus på säkerhetspolitik och ekonomiska frågor. Framtida studier bör därför studera hur politiska attityderna hos generationen som växer upp nu utvecklas, för att kunna avgöra hur mycket av de senaste årens politiska händelser som resulterar i generationskillnader och hur mycket som enbart är en periodeffekt. Genom att studera denna fråga i synnerhet, och generationskillnader i allmänhet, kan vi inte bara predicera framtida scenarion för svensk opinion utan också öka förståelsen för politisk socialisering.

Not

- ¹ De mest formativa åren äger rum under perioden när personen är tonåring till lite över tjugio år gammal (Lauterbach & deVries, 2020; Rekker, 2018). Kroh (2020) visar också att åldern 13–16 år är de år när en persons partiidentifikation påverkas mest.

Referenser

- Bartels, Larry M. & Simon Jackman (2014). A Generational Model of Political Learning. *Electoral Studies*, 33: 7–18.
- Häusermann, Silja, and Hanspeter Kriesi (2015). What Do Voters Want? Dimensions and Configurations in Individual-Level Preferences and Party Choice. I Pablo Beramendi, Silja Häusermann, Herbert Kitschelt & Hanspeter Kriesi (red) *The Politics of Advanced Capitalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Inglehart, Ronald (1977). *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald F. (2018). *Cultural Evolution: People's Motivations Are Changing, and Reshaping the World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lauterbach, Fabian, & Catherine Vries (2020). Europe Belongs to the Young? Generational Differences in Public Opinion towards the European Union during the Eurozone Crisis. *Journal of European Public Policy*, 27: 168–187.
- Kroh, Martin (2020). The formative period of party identification. I Henrik Oscarsson & Sören Holmberg (red) *Research Handbook on Political Partisanship*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Lindskog, Hilma & Maria Oskarsson (2022). Generational differences in disguise? A longitudinal study of the liberalising effect of education on socio-cultural attitudes. *West European Politics* (published online). DOI: 10.1080/01402382.2022.2076963
- Norris, Pippa & Ronald Inglehart (2019). *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nteta, Tatishe M. & Jill S. Greenlee (2013). A Change Is Gonna Come: Generational Membership and White Racial Attitudes in the 21st Century. *Political Psychology*, 34(6): 877–897.
- O'Grady, Tom (2019). Is Europe Becoming a 'gerontocracy'? New Evidence on Age Cleavages in Europe since the 1980s. <https://osf.io/preprints/socarxiv/r8xbg/> (unpublished working paper)
- Oscarsson, Henrik (2017). Det svenska partisystemet i förändring. I Ulrika Andersson, Jonas Ohsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarsson (red) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Oscarsson, Henrik (2019). *Partierna. Det nya landskapet*. Riksbankens Jubileumsfonds årsbok 2019. Göteborg och Stockholm: Makadam förlag.

- Oscarsson, Henrik & Mikael J. Persson (2010). Unga väljare i Sverige 1956–2006. Daniel Wohlgemuth (red) *FOKUS10: En analys av ungas inflytande*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF).
- Peterson, Johnathan C., Smith, Kevin B. & John R. Hibbing (2019). Do People Really Become More Conservative as They Age? *The Journal of Politics*, 82(2): 600–611.
- Rekker, Roderik (2018). Growing Up in a Globalized Society: Why Younger Generations Are More Positive about the European Union. *Young*, 26(4): 56S–77S.
- Tilley, James, & Geoffrey Evans (2014). Ageing and Generational Effects on Vote Choice: Combining Cross-Sectional and Panel Data to Estimate APC Effects. *Electoral Studies*, 33: 19–27.

